

CAHLE CU REPREZENTAREA PROFETULUI DAVID DESCOPERITE LA BAI A

DE

EUGENIA NEAMȚU

Baia a ocupat un loc de seamă în rindul orașelor medievale moldo-venești pînă în secolul al XVII-lea și nu rareori ea s-a bucurat de atenția cercetătorilor români și străini. Informațiile scrise, destul de lacunare, nu permit o rezolvare definitivă a problemelor privind începuturile și evoluția acestei așezări urbane și cu atît mai puțin a unor aspecte de detaliu. În aceste condiții cercetarea arheologică a orașului s-a impus și aici ca o soluție nu numai posibilă, ci și necesară.

Ca urmare a cercetărilor arheologice întreprinse în ultima vreme, s-au obținut date deosebit de importante privind problemele de urbanistică, îndeletnicirile locuitorilor, orizontul lor cultural etc.

Dintre materialele scoase la iveală prin săpăturile efectuate la Baia, ceramica ocupă un loc aparte prin bogăția și varietatea ei. Calitatea superioară a lutului din această zonă geografică, subliniată de altfel și de izvoarele scrise¹, a avut o contribuție deloc neglijabilă la dezvoltarea în acest centru a meșteșugului olăritului, ajuns la o mare înflorire în întreaga Moldovă².

Perfecționarea sistemului de ardere, creșterea calitativă a producției, ca și îmbogățirea repertoriului de forme ceramice dovedesc că, începînd mai ales din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, se parcurge o etapă de accentuat progres în acest domeniu meșteșugăresc.

Trebuie să menționăm faptul că, alături de ceramica de uz casnic, la Baia este destul de bine reprezentată, în sectoarele cercetate pînă acum, și ceramica decorativă de interior. Alături de piesele decorate cu motive tradiționale, s-au descoperit și unele exemplare pe care apar personaje umane.

În cursul anului 1967 au putut fi surprinse, într-un complex arheologic din zona situată între Biserica Albă și ruinele Bisericii romano-catolice, cîteva cahle întregi și, de asemenea, fragmente de cahle pe care apare un personaj uman, care prezintă un interes aparte.

Lucrate dintr-o pastă ce conține mult nisip în compoziție, piesele pe care le analizăm sînt arse la roșu-brun sau roșu-cărămiziu, uneori cu pete vineții pe spate și conțin, în spărtură, un miez cenușiu. Exemplarele întregi sau întregibile, de formă dreptunghiulară, cu dimensiunile de 17—18 / 23—24 cm, au grosimea pereților de 1—2 cm și sînt, de altfel

¹ Ștefan Olteanu, SMIM, 3, 1959, p. 172.

² Ștefan Olteanu și Constantin Șerban, *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu*, București, 1969, p. 106.

ca majoritatea ceramicii de la Baia, nesmălțuite. Caracteristic este apoi și faptul că piesele de care ne ocupăm, cu spatele puțin concav, sînt lipsite de gardină.

Fig. 1. Baia. Cahlă înfățișînd pe rege-profet David.

Aceste cahle sînt decorate pe margine cu un chenar alcătuit dintr-o baghetă pe care se află răsucit un vrej cu frunze. Motivul central, propriu-zis, al acestora îl constituie însă un personaj uman, redat cu destulă claritate și cu multe detalii. Înfățișat în genunchi, el poartă o barbă scurtă, mustăți și plete, iar pe cap o coroană. Din aceasta se văd trei fleuroni,

unul central și doi laterali, în profil, iar între ei se află câte un triunghi dispus cu vârful în sus și cu baza pe circumferința coroanei. Personajul poartă o îmbrăcăminte cu guler răsfrînt și mîneci lungi și largi, acestea alcătuind — prin îndoirea mîinilor din cot — mai multe cute.

Strînsă în talie cu o cingătoare, haina cade în falduri mai mici pe bust și mai mari spre poale. Această haină este purtată peste o altă îmbrăcăminte, care, de asemenea, este și ea cutată. Dat fiind faptul că personajul de care ne ocupăm este înfățișat în genunchi nu au putut fi redată alte detalii, cum ar fi, de exemplu, încălțăminte. Se observă în schimb, cu ușurință, că el ține în mîini o filacteră lungă, cu capetele răsucite, pe care este scris cu litere latine majuscule: DAVID PROFETA.

Personajul înfățișat pe piesele de care ne ocupăm este, așa cum rezultă din inscripția de pe filacteră, profetul David, una și aceeași persoană cu regele evreu omonim.

Invocat de profeți în scopul propagării ideilor mesianice, prezentat la începutul *Noului testament* în legătură cu Iisus, persoana regelui - profet David s-a bucurat de o atenție deosebită, inspirînd și pe artiștii din perioada medievală³. Din rîndul acestora nu trebuie omiși nici cei ce modelau cahle pentru sobe.

Începînd de la mijlocul secolului al XV-lea, pe lângă vechiul reper-toriu de motive folosit pentru decorarea cahlelor, reprezentările de sfinți, de profeți sau de eroi legendari devin din ce în ce mai frecvente⁴. Cahle cu reprezentări de profeți se întîlnesc în Ungaria, Cehoslovacia, Polonia etc.

Astfel, în Ungaria figura profetului David apare alături de aceea a sfîntului Marcu pe o cahă — nișă dreptunghiulară, lucrată în stil gotic, datată între anii 1454—1457⁵. Profetul Iacob este redat pe o cahă de colț datată între anii 1485—1490⁶.

Cahlele cu proci descoperite în Cehoslovacia au fost atribuite sfîrșitului secolului al XV-lea și secolului următor⁷, iar un exemplar apărut în Polonia, la Cracovia, aparține secolului al XVI-lea⁸.

Pe teritoriul țării noastre, din cît ne este deocamdată cunoscut, acest motiv se întîlnește pe o placă fragmentară, de dimensiuni mai mari însă, ajurată și smălțuită în verde, descoperită la cetatea de scaun a Sucevei, în pămîntul de umplutură al bastionului R 6⁹.

În pivnița în care au fost descoperite la Baia materialele de care ne ocupăm, provenind desigur din locuința ce o suprapunea, nu s-a găsit nici o monedă pe baza căreia să se poată face o încadrare mai precisă a acestor piese.

Celelalte materiale ceramice descoperite împreună cu cele de care ne ocupăm aici datează însă din a doua jumătate a secolului al XV-lea. În funcție de piesele cu reprezentări de profeți amintite deja mai sus, desco-

³ *Grand Larousse Encyclopédique*, 3, Paris, p. 804.

⁴ Pál Voit — Imre Holl, *Anciens carreaux de pôle hongrois*, Budapesta, 1963, p. 8.

⁵ *Ibidem*, fig. 16; Holl Imre, BudRég, 18, 1958, p. 255, fig. 76.

⁶ Pál Voit — Imre Holl, *op. cit.*, fig. 19; Idem, BudRég, 17, 1956, fig. 31.

⁷ Zdeněk Smětanek PamArch, 59, 1968, 2, p. 569, fig. 14; Zdeněk Smětanek—Olga Topolová, PamArch, 58, 1967, 2, p. 525—526 și fig. 3/10, 38; 4/22; 5/21, 23.

⁸ Antonina Jelicz, *Życie codzienne w średniowiecznym Krakowie (XIII—XV)*, Varșovia, 1965, fig. 42.

⁹ Materialul inedit, aflat în colecțiile Institutului de istorie și arheologic „A. D. Xenopol” din Iași, a putut fi văzut prin amabilitatea lui Al. Andronic.

perite în unele din țările vecine, unde ele au putut fi mai precis încadrate din punct de vedere cronologic, considerăm că datarea celor de la Baia, cu reprezentarea profetului David, poate fi restrinsă către sfârșitul secolului al XV-lea. În acest sens pledează și faptul că procesul pătrunderii acestui motiv la noi s-a produs din părțile centrale și nordice ale Europei, într-o etapă, evident, mai târzie decât aceea în care el a apărut în aceste zone ale continentului.

Acest punct de vedere este în concordanță și cu datele oferite de observațiile stratigrafice, făcute cu ocazia cercetărilor efectuate la pivnița în care au fost descoperite materialele de care ne ocupăm.

În profilul secțiunii efectuate în lungul axului longitudinal al pivniței s-a observat clar o fază de refacere, determinată de distrugerea complexului, ca urmare a unui puternic incendiu. Nu este exclus ca acesta să se fi produs în timpul campaniei lui Matei Corvin în Moldova, din iarna anului 1467, când aici au avut loc lupte crâncene.

Refăcută, locuința a mai funcționat o vreme, pînă ce a căzut pradă unui alt incendiu. În urma celor constatate s-a putut preciza că acest complex a funcționat o perioadă mai îndelungată. Este posibil ca piesele cu reprezentarea profetului David să aparțină celei de-a doua faze de funcționare a locuinței, care, eventual, s-ar plasa în timp după anul 1467.

Piesele pe care le analizăm ridică unele probleme în legătură atît cu meșterul care a lucrat tiparul în care au fost modelate, cît și cu persoana căreia ele îi împodobeau interiorul.

Este cunoscut faptul că regele-profet David apare și în pictura medievală moldovenească. Modul în care acesta este tratat pe piesele de la Baia, aflate în discuție, impune însă o apropiere de exemplarele similare, înfățișînd profeți, descoperite în Ungaria, Cehoslovacia și Polonia. Anumite elemente tehnice (pastă, ardere etc.) ne determină totuși să considerăm că, în cazul nostru, nu este vorba de materiale de import, ci de produse ale unui atelier local.

Firește că meșterul de la Baia, executînd cahle cu figuri de profeți și inscripții în limba latină, satisface anumite cerințe de ordin cultural și estetic ale unor elemente etnice, de origine străină, împămîntenite aici.

Alături și de alte surse informative, cahleele pe care le-am analizat dovedesc persistența unor legături pe multiple planuri, inclusiv cel artistic, între această categorie de locuitori ai Băii și mediile externe din care s-au desprins.

CARREAUX AVEC L'IMAGE DU PROPHÈTE DAVID DÉCOUVERTS À BAIJA

RÉSUMÉ

A l'occasion des fouilles archéologiques pratiquées à Baia (dép. de Suceava) en 1967, plusieurs carreaux — intacts ou susceptibles d'être reconstitués — ont été mis au jour. Sans émail, ils reproduisent comme motif l'image du roi-prophète David (fig. 1).

Des pièces analogues, avec pour motifs décoratifs l'image des différents prophètes, ont été trouvées à Suceava également, et, au-delà des

frontières moldaves, en Hongrie, Tchécoslovaquie et Pologne. L'habitation qui superposait la cave où ces pièces ont été découvertes a connu deux phases d'existence, parfaitement délimitées au point de vue stratigraphique par un fort incendie, mis en relation avec la campagne de Mathias Corvin, de 1467, contre la Moldavie, quand Baia fut le théâtre d'un combat sanglant. L'auteur est d'avis que les pièces en question sont de la seconde phase de cette habitation, datée après 1467.

A en juger d'après leurs éléments techniques, ces pièces sont le produit d'un atelier local, présentant des traits ethniques d'origine étrangère mais implantés en Moldavie.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Baia. Carreau représentant le roi-prophète David.

